

מראה מקומות, שיעור מאת הרב מרדכי קורנפלד שליט"א

Purim 5773 - "The Key to Redemption"

פורים תשע"ג - "המפתח לגאולה"

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- למה באה הישועה בפורים דוקא ע"י מלשינות (על בגתן ותרש, ועל המן)?
- איזה חטא הוא הצד השווה בכל מקום שנגזר גלויות על ישראל, ומה טעם הדבר?
- מה הוא רעתו הגדולה של המספר לשון הרע, עד שאמרו שהמספר לה"ר ככופר בעיקר, וכעובד ע"ז מגלה עריות ושופך דמים?
- למה סתם הקב"ה חלונות הרקיע בפני תפילות בני ישראל בחורבן בית ראשון (כמבואר באיכה ג', ח')?
- למה לא חשד גדליה בן אחיקם שכוונת ישמעאל בן נתניה להורגו, על אף שהזהירוהו עליו בפירושו?
- בזכות מה זכו ישראל ביציאת מצרים לנס של "לא יחרץ כלב לשונו"?
- מדוע בחרו השבטים לשסות ביוסף את הכלבים (כדאיתא במדרש), ולזרקו לבור מלא נחשים?
- מדוע נתגלגלה הגאולה בפורים דוקא ע"י מרדכי ואסתר - באיזה זכות זכו הם להביא את הגאולה?
- למה נמשל המספר לשון הרע דוקא לנחש ולכלב, ומתי נמשל לכל אחד מהם?
- מדוע דוקא הכלב, מבין כל החיות, הוא "ידידו הטוב של האדם"?
- למה אמרו חז"ל ש"אין עני מכלב ואין עשיר מחזיר"? על מה מרמזים עושרו של החזיר ועוניו של הכלב?

'מלשינות' בנס פורים

1. מגילת אסתר פרק ב' פסוקים כ"א-כ"ג, וז"ל, "בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶרְדֳּכָי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּגִתָּן וְתָרְשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמַרְי הַסֵּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ: וַיִּנְדַּע הַדָּבָר לְמֶרְדֳּכָי וַיִּגֵּד לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֶרְדֳּכָי: וַיִּבְקֶשׂ הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ."

ושם פרק ז' פסוקים ה'-ו', וז"ל, ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ וַיֹּאמֶר לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלֹאזׁ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן: ו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמֵן הָרַע הַזֶּה וְהָמֵן נִבְעַת מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה."

2. גמרא מגילה יג:, וז"ל, "אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן..."

חטא הנחש הקדמוני

3. מדרש רבה שמות פרשה ג', וז"ל, "ויאמר ה' אליו מזה בידך ויאמר מטה. כלומר מזה שבידך אתה צריך ללקות, שאתה מוציא שם רע על בני [באמירתך] 'והם לא יאמינו לי'. הם מאמינים בני מאמינים, מאמינים - שנאמר (שם ד, לא) ויאמן העם, בני מאמינים - שנאמר (בראשית טו, ו) והאמין בה', תפש משה מעשה הנחש שהוציא לשון הרע על בוראו, שנאמר (שם ג, ה) כי יודע אלקים [כי ביום אכלך ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כא-לקים יודעי טוב ורע], כשם שלקה הנחש כך זה עתיד ללקות. ראה מה כתיב ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש, לפי שעשה מעשה נחש לכך הראה לו את הנחש, כלומר עשית מעשה של זה."

4. גמרא תענית ח., וז"ל, "אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך, אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון."

5. **גמרא ערכין דף טו:**, וז"ל, " (6) אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו... (3) אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע, זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע... (2) ואמר ריש לקיש כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר שתו בשמים פיהם ולשונום תהלך בארץ... (7) ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תיקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל - ואיכא דמתני לה על גסי הרוח... (8) רבי אחא ברבי חנינא אומר סיפר [לשון הרע] אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות, אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר רוח, (10) תנא דבי רבי ישמעאל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות: עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בעבודת כוכבים אנא חטא העם הזה חטאה גדולה, בגילוי עריות כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת, בשפיכות דמים כתיב גדול עוני מנשוא גדולות."

5א **גמרא ברכות לד:**, וז"ל, "ואמר רב כהנא חציף עלי מאן דמפרש חטאיה שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה."

5ב **מהר"ל בדרך חיים על פרקי אבות, פרק ד' משנה ח', וז"ל,** "יכמו שבארנו פעמים [רבות] כי אונקלס תרגם ויהי האדם לנפש חיה 'והות באדם לרוח ממללא', שמזה תדע כי עיקר האדם מה שהוא חי מדבר."

5ג **גמרא בבא קמא ג:**, וז"ל, "מאי מבעה, רב אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן, רב אמר מבעה זה אדם דכתיב אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו, ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגלין מטמרוהי."

החטא שמאחורי הגלויות

6. **בראשית פרק ל"ז פסוק ב', וז"ל,** "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם."

וספר חפץ חיים, בפתיחה, וז"ל,

כמו דאיתא במדרש (בראשית רבה פ"ד ז') ובירושלמי (פרק א' הלכה א') דפאה, הגם שהיה לו טעם להתרא על הדבה שהביא כמו שפרשו המפרשים, עם כל זה, ראה, שלא הועיל לו שום היתר."

"עיקר סיבת ירידת ישראל למצרים היתה לכתחלה על ידי זה [דהיינו לשון הרע], כמו שכתוב (בראשית ל"ז ב'), 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם' ועל ידי זה נגזר עליו מן השמים מדה במדה שנקמך לעבד, כמו שאמר עליהם, שקוראין לאחיהם עבדים,

6ב. **רש"י שמות פרק ב' פסוק י"ד, וז"ל,** "ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים דילטורין אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל ע' אומות להיות נרדים בעבודת פרך אבל רואה אני שהם ראויים לכך."

7. **גמרא גיטין דף נו.**, וז"ל, "אמר ליה יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך, אמר ליה לא, אמר ליה יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך, א"ל לא, נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה. אמר הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה ש"מ קא ניחא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא."

ופרש"י שם, "קורצא. מלשינות."

8. **גמרא יומא דף ט: , וז"ל**, "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני גי' דברים שהיו בו: ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים."

9. **גמרא סנהדרין קד: , וז"ל**, "בכה תבכה בלילה, שתי בכיות הללו למה, אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני; בלילה, על עסקי לילה שנאמר ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא, אמר רבה א"ר יוחנן אותו (היום) ליל ט' באב היה, אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות."

10. **משנה ערכין טו. , וז"ל**, "נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה, שכן מצינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים וגו'."

ופרש"י שם, וז"ל, "זה עשר פעמים. גבי מרגלים כתיב דמשמע על זה נתחתם."

11. **איכה רבה פתיחתא אות כ"א, וז"ל**, "רבי אלכסנדר פתח (ויקרא י"ג) 'והצרוע אשר בו הנגע וגו' ' והצרוע - זה בית המקדש אשר בו הנגע זו עבודת כוכבים שהיא מטמאה כנגע, שנאמר ויחללו את מקדשי ויטמאוהו; בגדיו יהיו פרומים - אלו בגדי כהונה (שם); וראשו יהיה פרוע - הוא שנאמר (ישעיה כ"ב) ויגל את מסך יהודה גלי דכסיא; 'ועל שפם יעטה' - כיון שגלו ישראל לבין אומות העולם לא היה אחד מהן יכול להוציא דבר תורה מפיו; וטמא טמא יקרא - חורבן ראשון וחורבן שני."

12. **איכה פרק א' פסוק א', וז"ל**, "איכה יִשְׁבֶּה בְּדָד הָעִיר רַבְּתֵי עָם הַיְתֵה פְּאֲלִמְנָה רַבְּתֵי בְּגוֹיִם שְׁרָתֵי בְּמִדְיָנוֹת הַיְתֵה לְמַס."

13. **ויקרא פרק י"ג פסוק מ"ו, וז"ל**, "כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו."

14. **איכה פרק ג' פסוק ח', וז"ל**, "גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי."

ורש"י שם, וז"ל, "סתם חלונות הרקיע בפניה."

קונטרס זכור למרים (מבעל החפץ חיים) פרק ח', וז"ל, "ע"י חטא הלשון ניתן לשטן כח הדיבור והוא מלשין על האדם בכל עניניו הן על תפילותיו שלא יעלו למעלה כדאי' בזוהר הקדוש פרשת מצורע והן על תורתו כדאי' בחז"ל..."

15. **ירמיה פרק מ' פסוק י"ג, עד פרק מ"א פסוק ב', וז"ל**, "יג ויוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפתה: יד ויאמרו אליו הידע תדע כי בעליס מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכתך נפש ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם: טו ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יככה נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה: טז ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל ישמעאל: א ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה: ב ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ."

המפתח של הגאולה

16. **שיר השירים רבה פרשה ד' אות י"ב, וז"ל**, "רבי הונא בשם בר קפרא אמר בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא בהן אחד פרוץ בערוה... ולא אמרו לשון הרע שנאי' (שמות י"א) דבר נא באזני העם וישאלו

איש מאת רעהו את מוצא זה הדבר היה מופקד אצלם שנים עשר חדש ולא נמצא בהן אחד שהלשין על חברו.

17. כלי יקר בראשית פרק ל"ז פסוק ב', וז"ל,
"ובמדרש ילקוט שמעוני אמרו, על פסוק 'ובטרם יקרב אליהם', ששיסו בו את הכלבים, וטעמו של דבר לפי שחשבוהו למוציא דבה ובעל לשון הרע ואמרו רז"ל (פסחים קיח.) כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים שנאמר (שמות כג א) לא

18. גמרא מגילה יג., וז"ל, "רבי יהודה אומר הדסה שמה, ולמה נקראת שמה אסתר - על שם שהיתה מסתרת דבריה, שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו'."

19. גמרא חולין קלט:, וז"ל, "מרדכי מן התורה מנין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא."

20. מגי' אסתר פרק ח' פסוק ט"ו, וז"ל, "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור..."

21. גמרא ערכין טז., וז"ל, "מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול... והא"ר סימון אמר רבי יהושע בן לוי שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה בדבר אחר מצינו להם כפרה שפיכות דמים ולשון הרע... ולשון הרע בקטרת דתניא ר' חנינא למדנו לקטרת שמכפרת דכתיב ויתן את הקטרת ויכפר על העם ותנא דבי רבי ישמעאל על מה קטרת מכפרת על לשון הרע אמר הקב"ה יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי... ל"ק הא בצינעא הא בפרהסיא."

22. שמירת הלשון, חלק ב' פרק ט"ו, וז"ל,

כְּסָא הַכְּבוֹד, כֵּן הוּא גַם בְּזָה, כִּי אֵיתָא בְּתִנְא דְּבִי אֱלִיָּהוּ, שְׁהֲלִשׁוֹן הָרַע שְׁהוּא מְסַפֵּר, הוּא עוֹלָה עַד כְּנֶגֶד כְּסָא הַכְּבוֹד, שְׁנֶאֱמַר (תְּהִלִּים ע"ג ט'), "שִׁתּוֹ בְּשִׁמְיִם פִּיָּהֶם, וּלְשׁוֹנָם תִּהְלַךְ בְּאֶרֶץ". וְעַל זֶה שְׁהוּא לְבוּשׁ תְּכֵלֶת, יִזְכָּר וְיִתְבּוֹגֵן אֵיָּה דְּבָרָיו עוֹלִים וְיִשְׁמַר מְזָה."

"וְעֵשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת". וְנִרְאָה שְׁלֶכְךָ בְּאֵ תְּכֵלֶת, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרִים לְבִרְכָּה עַל צִיצִית (מְנַחוֹת פ"ט.), שְׁנֶצְטוּיֵנוּ בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת, שְׁהֲתְכֵלֶת דְּזִמָּה לְיָם וְיָם דְּזִמָּה לְרַקִּיעַ, וְרַקִּיעַ דְּזִמָּה לְכֶסֶף הַכְּבוֹד. וְהֵינּוּ שְׁעַל יָדָם יִזְכָּר שְׁיִבּוֹא לְדִין לְפָנָי

23. גמרא מנחות סה., וז"ל, "והיינו דתנן פתחיה על הקניין זה מרדכי למה נקרא שמו פתחיה שפותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון... דהוה בייל לישיני ודריש והיינו דכתיב במרדכי (עזרא פרק ב' פסוק ב') בלשן."

24. מגילת אסתר פרק ט' פסוק כ"ח, וז"ל, "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם."

שני המזיקים שפורעים מבעלי הלשון

25. פתיחתא למדרש אסתר רבה אות ה', וז"ל, "ד"א כאשר ינוס איש מפני הארי זה נבוכדנצר ופגעו הדוב זה בלשצר ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו הנחש זה המן שהיה נושף עמא כנחש."

26. גמרא מגילה טו:, וז"ל, "א"ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה ק-לי ק-לי למה עזבתני שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר הושיעני מפי אריה."

ומהרש"א בח"א שם, וז"ל, "ולפי שהיא חשבה מתחלה לתלות הצרה בהמן שהוא דמיון הכלב וז"ש "הצילה מחרב נפשי מיד כלב גוי שר"ת המן וממוכן אינו כן שהצרה היא גם מן המלך כדאמרינן לעיל במשל התל והחריץ שגם דעתו היה לרעה ובעי אפושי רחמי טפי להיות ניצולים בנס גדול ולכך חזרה בתפלתה ואמרה הושיעני מפי אריה דהיינו ממחשבה רעה של המלך."

27. כלי יקר בראשית פרק ל"ז פסוק כ"ד, וז"ל,
"והבור רק אין בו מים, אבל נחשים וערבים יש בו.
מצאו להם היתר בזה כי חשבו את מביא דבתם
לבעל לשון הרע, ומצינו שבעלי הלשון נדונים

בנחשים, כמו שכתוב וידבר העם בא-לקים ובמשה
וכתיב וישלח ד' בהם את הנחשים (במדבר כ"א ו')."

28. מהר"ל באר הגולה באר החמישי, וז"ל,
"והכלב הוא הפחות והשפל, וחכמינו ז"ל קראו
הכלב עני בב"ח כדאיתא בפרק מי שהחשיך (שבת
קנה:): דאמרו שם אמר רב פפא לית עתיר מחזיר
ולית עניא מכלבא ע"כ. והכתובים מורים על

שפלותו, שכאשר זכרו בריאה פחותה אמר (ש"ב, ג')
הראש כלב אנכי, אשר מאסתי אבותם לשית עם
כלבי צאני (איוב ל') והדבר הוא מפורסם מן הבריות
עד שיספרו הכל בזה."

29. גמרא קדושין מ:, וז"ל, "ת"ר האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב, ויש אומרים פסול לעדות."

**ורש"י שם ד"ה ופסול לעדות, וז"ל, "וכן האוכל בשוק, הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש
לזלזל בעצמו וליפסל."**

30. מהר"ל בנתיבות עולם, נתיב גמילות חסדים פרק ה', וז"ל,

שלו, ולכך מי שמגדל אותו בתוך ביתו פורק יראת
שמים."

"ונראה מפני כך הכלב אוהב אדון שלו, שהכלב הוא
תחת האדם ואינו בכלל העולם שהוא תחת הש"י,
לכך אוהב אדונו ביותר מהכל שנמשך אחר אדון

31. גמרא שבת קנה:, וז"ל, "אמר רב פפא לית דעניא מכלבא ולית דעתיר מחזירא."

ודברי אליהו (להגר"א) שם, וז"ל,

ובדרך רמז כי הלאו של חזיר הוא לאו עשיר, כי הכל
יראים ממנו, והלאו דלשון הרע הוא לאו עני, שאין
מי שירא ממנו, והנה ארז"ל במס' פסחים (ק"ח:): כל
המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים, והטעם כי
גם הוא דרכו תמיד לנבוח ככלב, וזהו שאמר רב פפא
לית דעני מכלבא, ר"ל לית לאו עני מלשון הרע, ולית
דעתיר מחזירא, דהלאו 'ואת החזיר לא תאכלו' הכל
יראים ממנו."

"צריך לעיין מאי מספר לנו זאת, וי"ל כי באמת כל
התורה מפי הגבורה שמענו ועכ"ז אנחנו רואים כי כל
הלאוין שבתורה אינם שוים, כי יש לאוין שהעולם
נזהר בהם עד מאד, כגון 'ואת החזיר לא תאכלו', אם
רואה אחד בחבירו שאוכל חזיר יפרוש ממנו ולא
ירצה להתחתן עמו ויבוש לדבר עמו, ויש לאו חמור
מזה הרבה וקל הוא בעיני האדם וכצחוק נחשב הוא
בעיניהם, כגון לדבר לשון הרע, אז יאמר מה זאת.